

Privatisering, útlisitering og sentralisering

Oddagrein

Útlisitering er eitt mótaorð í ávisum politiskum umhvørvi og millum ávis embætisfólk. Í londunum rundanum okkum hevur verið nógv útlisitering og privatisering. Í Bretlandi vórðu jarnbreytirnar privatiseraðar fyri fáum árum síðani. Tað, ið hendi hesum viðvíkjandi, var, at landsognirnar vórðu so at siga forerdar burtur. Aftaná er bretska stjórnin komin til, at ognirnar vóru groft undirmettar, tá selt var. Í Svøríki hevur man onkustaðni útlisiterað rakstur av ellisheimum, og hevur úrslitið av hesum ikki bara verið gott. Dømir eru um, at røktin hevur liðið undir ókvalificeraðum starvsfólkum eitt nú skúlanæmingum o.s.fr.

Her á okkara leiðum vilja menn eftir øllum at døma ikki standa aftan fyri grannarnar á hesum økinum. Kunningardiskurin skuldi, hóast hann riggaði væl, knappiga ikki vera á almennum hondum longur. Úrslitið er, sum vit nevndu í blaðnum fyri stuttum, at ferðafólk koma til tóman kunningardisk vesturi á flogvøllinum og fáa sostatt bert kunning um hvussu illa føroysk ferðavinna og samferðsla tykist vera skipað.

Hvør hevur ábyrgd av hesi skomm er ilt at vita. Tað varð væl og virðiliga ávarað móti hesum frammanundan, men tær pinufullu royndirnar skulu eftir øllum at døma gerast av teimum, ið nú ráða fyri borgum.

Útlisitering ber í summum forðum til í stórum londum, til marknaðurin hevur tann neyðuga forleika, til at reka onkrar landsuppgávur. Í einum litlum samfelagi sum Føroyum er straks verri. Teir stórdriftsfyrirminir, ið man hevur í øðrum londum, hevur føroyska vinnulívið vanliga ikki. Landið situr í nógvum forðum á forleikanum og neyðugu ressoursum til at reka hesar uppgávur. Forleikin innan føroyska ferðavinnu er fyri ein stóran mun bygdur upp og mentur undir tí almenna sum hævudskrátt í samstarvi við tað privata, og tí er ilt at siggja, hví menn fara at eksperimentera við útlisitering í hesum sambandi.

Kanska átti landið at nýtt meira kreftir uppá at desentralisera miðfyrirgöngin, heldur enn at royna at skava burtur av kantunum av tí almenna sektorinum við útlisitering ella privatisering. Onkur funktión undir eitt nú Løgmannsskrivstovuni, Vinnuálastýrinum, Fíggiarmálastýrinum ella onkrum øðrum stýri kundi verið lögð út til aðrar, tí hesar funktiónir hava hóast alt ikki ligið serliga leingi í miðfyrirgönginum. Hettar kundi kanska verið við til at ment eina professionella konsulentvinnu í Føroyum á økjum, har landið ikki er sjálvsagt til at reka uppgávurnar. Slík øki kundu verið marknaðarráðgeving, organisatiónsmening/rationalisering og búskaparligar projektúrrokningar. Útbjóðingarmannagongdir sær eisini út til at vera ein trupulleiki, ið eksternar kreftir kundu hjálpt við.

Onkur amerikanari hevur sagt, at um okkurt ikki er brotið, so skal ein ikki gera tað aftur. Tað kann ikki vera rætt at taka ting sum rigga og so broyta tey av ideologiskum orsökum, meðan tað er nógv annað sum ikki riggar og bert sleppur at standa við og versna.

Sosialurin

Viðmerking:

Vælfærdarsamfelagið í 21. öld:

Kostur og heilsa

Sigríð Dalsgaard skrivur um kost- og heilsupolitikk í sambandi við summarstevnuna hjá Javnaðarflokkinum í vikuskiftinum

Griski søguskrivarin Herodot, sum livdi 400 ár f. kr. sigur frá, at teir gomlu grikkarnir vóru sannfærdir um, at allar sjúkur stáðu frá matinum. Læknarnir ráddu fólk frá at nýta heilivág fyrstu sjúkudagarnar fyri ikki at órøga lekjandi evnini, sum vóru í kroppinum. Kanska var hetta nakð yvirvirdið, men at rættur kostur hevur havt og hevur stóran týdning fyri heilsuna er einki at ivast í. Orðini »tú ert tað, tú etur«, sum stava frá tí tíðini, verða í dag nýtt í sambandi við upplýsandi tiltøk um kost og heilsu í okkara grannalondum.

Nú vit eru við teir gomlu grikkarnar, eiga vit ikki at gloyma mannin, sum verður kallaður pápin at nútímans læknávisund. Maðurin er griski læknin Hippokratís, sum livdi um somu tíð sum Herodot. Hann sigur, at matur kann brúkast sum heilivágur ímóti sjúkum.

Sum domi nevnið hann, at livur lekur náttarlindni. At tað eru evni í matinum, sum ávikavist kunnu leka og framkalla sjúkur, hava vísundafólk fyri langari tíð síðani funnið fram til, og henda gransking heldur fram. Nevnst kunnu m. a. eingilsk sjúka, skrybjóg, beri beri og náttarlindni. Eisini hjá okkum hava fólk vítað, at matur kundu fyrbyggja. Longu í seinru helvt av 16. öld hevur livrálysi verið brúkt sum heilivágur ímóti eingilskari sjúku. Læknávisundin tekur í dag kostproblematikkinn í stórra álvara, enn gjørt varð fyri árum síðani. Í dag verður sjálvan tosað um trotsjúkur, heldur um vælfærdarsjúkur, men framvegis hevur kosturin fyri ein part skuld í sjúkum. Tað, sum kann órøga er, at summar trot-

sjúkur aftur eru at siggja á okkara leiðum, hesar sjúkur, sum høvdu fingið navnið armódssjúkur.

Eitt framkomið og vælvirkandi heilsuverk, veitir teimum, sum hava tað fyri neyðini, bestu viðgerð, eigur at vera ein sjálfvirliga í einum vælfærdarsamfelagi. Í minum hugaheimi er fyrbyggjandi heilsviðgerð eisini upplýsing um rættan kost í sambandi við góða heilsu. Eitt vælvirkandi nútímans heilsuverk eigur at hava tilboð um kostráðgeving. Mær vitandi eru tveir kostráðgevarar fyri alt landið, og at hetta er alt ov lítið, tað kann ein og hvør siga sær. Her verða ikki stundir til annað enn at ráðgeva, tá tú ert vorðin sjúkur. Tá heilsumiðstøðir verða bygdar runt um í landinum, eigur tað at vera ein sjálfvirliga, at eisini ein útbúgvin kostráðgevi verður knýttur at staðnum.

Eisini innan skúlagátt eigur nógv at verða gjørt fyri at kanna tey ungu um fylgjurnar av ikki at vanda sær um, hvat tey eta. Skal talan verður um at broyta hugbúnað viðvíkjandi kosti, so má byrjast við teimum smáu. Fólkaskúlalógin leggur upp til, at heimkunnleiki skal standa næmingunum í boði í framhaldsdeildini, og verða kravd lærugreini í fimm ella fleiri skúlaár í 1. - 7. flokki. Alt gott um tað, men ymiskt er, hvussu skúlarnir prioritera, og strammari fíggiarkarnar skúlin fær at arbeiða undir, stóri er vandin fyri, at hetta kemur at raka akkurat hesa lærugrein.

Norra var fyrsta norðurland, sum kom til ta niðurstøðu, at tað almenna eigur at taka sín part av ábyrgðini av landsins kostpolitikki. Í

1976 samtykti stórtingið í Noreg leiðreglur fyri einum norskum kostpolitikki. Í Danmark legði Tove Lindbo Larsen, sum umboð fyri Javnaðarflokkin, uppskot fram í danska fólkatinginum um, at tingið viðgávum átti at gera leiðreglur fyri kostpolitikki.

Útgangsstøðið var stóri tittleikin av sjúkum, sum høvdu samband við kost, t. d. hjarta-æðrasjúkur, krabbasjúkur o. s. fr. Samstundis skuldi hetta verða ein partur av einum víttfavnandi arbeiðssetningi um fyrbyggjandi mat og

a. at eggja fólk til at velja kost, sum uppfyllir krøvini til sunnan, heilsufremjandi og sjúkufyrbyggjandi mat og

b. at verja fólk móti heilsuvandum sum kunnu stava frá matvørum.

Eisini kann nevast, at Nordisk Råd hevur eina »Embedsmandskommité for levnedsmiddelsspørgsmål«.

Fyri fleiri árum síðani tóku fleiri feløg seg saman og heitu á Føroya Løgting um at fáa eitt orðaskifti í lag um støðuna her, tað snýr seg um kost og heilsu. Her var m. a. hugsað um matarhald á stovnum, kantinum o. o., har fólk hava sína dagliga gongd. Somuleiðis varð hugsað um at seta í verk ymiskt upplýsandi arbeiði og at kanna støðuna viðvíkjandi kostinum hjá teimum eldru, o. s. fr. Har var eingin áhugi, í hvussu so er hoyrdist einki aftur.

Heilsuførðiliga Starvsstovan hevur eina matvørudeild. A hesi deils arbeiða mæ fortalt tvey fólk. Arbeiðið hjá teimum er at hava eftirlitið við vørum, su koma til alndið og vørur, sum verða framleiddar her. Her er ikki talan um kvæltetskanning. Talan er um at kanna, at vørn lýkur heilsuførðiliga treytirnar fyri at kunna seljast her.

Tað verður meira og meira vanligt at hoyra um frammandagjordan mat, sum kemur á marknaðin. Aktuelt í løtuni er genmodifiseraður matur og hormonviðgjørt kjøt. Vit vita ikki um hesin matur hevur heilsuskaðlig árin, sum frá líður. Hvørja støðu føroyski brúkarin hevur til henda mat, er í hesum sambandi lítið áhugavert, tí hann hevur smár móguleikar at velja. Eingi krøv verða sett til innflytarar, at hesar vørur skulu hava frámerki. Meira áhugavert er at vita, hvør føroysku politikarar ætla sær at gera við hetta. Eitt skulu vit vera greið yvir; tað steðgar við við hormonviðgjordum kjøti, og hvussu kann brúkarin kenna seg tryggan, at hann hevur nakð val, tá einki er, sum sigur, at maturin skal hava eitt frámerki. Sama er við útlisiteringarevnum. Landsstýrið kann gera av, at danski positivlistin verður nýttur, men hevur ikki gjørt tað, og tí er einki eftirlit við, hvat verður koyrt í vørna.

Í matvørulógini § 40 stendur, at »Landsstýrið kann seta eit matvørulæði, ið er ráðgevið hjá Landsstýrinum innan matvøruráðið í síni heild«. Í donsku umsetingini eitur tað »levnedsmiddelråd«. Hetta ráðið er ongantíð vorðið veruleiki.

Ein almennan kostpolitikk, og eitt matvørulæði at taka sær av hesum, er ein nátturligur partur av heilsupolitikkinum.

Sigríð Dalsgaard

Ein hjartans tókk

Tað er eitt stórt og krevjandi arbeiði, ið fer fram innan okkara heilsuverk.

Tað eru fleiri, sum eru sera takksom fyri ta hjálpi, ið læknar, sjúkrasystur, sálarrøðingar og sálarlæknar gera fyri tey, sum hava brúk fyri sálarlíggjari hjálpi av og á.

Tey, sum hava tilfika hjálpi fyri neyðini, skulu ikki himprast við at søkja sær hana, tí hon finst. Og teimum, sum veita okkum hana, vil eg senda mína hjartans

tókk.

Tit eru sera dugnalig og tolin.

Tit gera eitt megnararbeiði, ið ikki kann metast í pengum.

Hetta er ein heilsan til tykkum øll.

Vinarliga

Olaf Ludvig

Pól Øregaard er formaður í Føroya Handverkarafelag

Í blaðnum í gjár kom ein villa fyri í yvirskriftini í greini um Handverkarafelagið.

Tað er Pól Øregaard, sum varð valdur til formann í Føroya Handverkarafelag.

Felagið hevði aðalfund í Fuglafirði leygardagin, og vóru hinir nevndarlímirnir:

Suni Simonsen úr Vestmanna, sum er næstformaður og Henry Olsen í Rituvík, sum er nevndarlímur.

Vit biða orsaka mistakið

blaðstj.